

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Työvoiman saatavutta koskien yhdyimme Akava ry: n ja JUKO ry:n näkemyksiin. Sen lisäksi haluamme nostaa esille pykälän 41 § palvelusuhteen ehdoista poikkeamisen 1. momentin osalta seuraavaa.

Perusteluissa (mietinnön s. 260) on todettu poikkeustoimivaltuuksien käyttöönoton mahdollisuuksista seuraavasti: ”Esimerkiksi terveydenhuoltoalalla voi olla asianmukaista ryhtyä poikkeamisiin jo ennen kuin palvelu on tosiasiallisesti häiriintynyt. Esimerkiksi vakavan terveydenhuoltoalaan kohdistuvan poikkeustilanteen aikana voi toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi olla tarpeen, että poikkeussääntelyä sovelletaan jo siinä vaiheessa, kun olemassa on selvä uhka palvelutason vakavalle heikentymiselle.” Toimintaterapia on osa terveydenhuollon palveluita. Toimintaterapeuttiliiton näkemyksen mukaan käsite ”selvä uhka” on epämääräinen eikä riittävän konkreettinen, jotta poikkeustoimivaltuudet olisivat perusteltuja tämän kautta.

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Työvelvollisuutta koskien yhdyimme Akava ry:n ja Juko ry:n lausuntoon aiheesta. Lisäksi toteamme 44§ ”sosiaali- ja terveydenhuollon erityinen työvelvollisuus osalta” seuraavaa. Mietinnössä ehdotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon työvelvollisuuden laajentamisen koskemista henkilöihin, jotka ovat työskennelleet sosiaali- ja terveysalalla viimeisen viiden vuoden aikana. Haluamme kiinnittää huomion määritelmän epämääräisyyteen. Työskentelyä alalla ei ole täsmennetty kirjauksessa ja epäselväksi jää tarkoitetaanko tällä asiakas- ja potilastyötä tehneitä henkilöitä vai aivan kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä, jotka ovat toimineet alalla. Esimerkiksi toimintaterapeutit voivat työskennellä sosiaali- ja terveydenhuollossa moninaisissa tehtävissä ja kaikkiin tehtäviin ei sisälly suoraa asiakas- ja potilastyötä. Tästä herää kysymys, että mikäli henkilö osoitettaisiin ko. tehtäviin, miten varmistetaan että osaaminen on edelleen ajan tasalla etenkin, jos henkilö on poistunut alalta? Sote-palvelut kuten kuntoutuspalvelut ovat jatkuvan kehittämisen kohteena ja mikäli alalta poistuu, tulee huomioida, että henkilö ei välttämättä myöskään ko.

ammattia koskevaa tietopohjaa pitää yllä. Mietinnössä perustellaan viiden vuoden rajausta asiakas- ja potilasturvallisuudella mutta katsomme että esityksessä ei ole kerrottu vahvoja perusteita vuosimäärän valitsemiselle. Potilas- ja asiakasturvallisuuden näkökulmasta on keskeistä, että työntekijöillä on ajantasaisen tietopohja ja osaaminen työn tekemiseksi. Tietopohjan ja osaamisen ylläpysyminen ei ole Toimintaterapeuttiliiton näkemyksen mukaan staattinen tila, joka säilyy vuosia alalta poistumisen jälkeen kuten mietinnössä esitetään, vaan se vaatii jatkuvaa päivittämistä kuten terveydenhuollon ammattihenkilölain 18§ täydennyskoulutusvelvollisuudesta ja jatkuvasta ammatillisesta kehittämisestäkin säätelee. Esitys ei myöskään huomioi perusteluissaan sitä näkökulmaa, miksi henkilö on poistunut alalta. Esimerkiksi mahdolliset henkilön työkykyyn liittyvät syyt vaikuttavat myös alalta poistumisen jälkeen siihen, että mitkä olisivat henkilön tosiasialliset mahdollisuudet toimia esimerkiksi toimintaterapeutin tehtävässä, vaikka henkilöllä olisi alan koulutus. Näin ollen jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota siihen, että työvelvollisuutta koskevat kirjaukset poistetaan niiltä osin, kun ne ulotettaisiin koskemaan alalta poistuneita.

Vastustamme Akava ry:n ja Juko ry:n tavoin sitä, että työvelvoitteen osalta nyt esitetään rajoittamatonta työvelvollisuutta. Toimintaterapia-ala on naisvaltainen ala, jossa työvelvoitteella olisi merkittäviä vaikutuksia myös muihin ihmisiin kuin yksittäiseen työntekijään.

Pykälän "50§ työmääräystä annettaessa huomioon otettavat seikat" 3. momentin toteamme seuraavaa. Mietinnössä ei tunnisteta, että poikkeustilanteessa kaiken ikäisillä lapsilla, ei vain pitkäaikaissairailta tai vammaisilla, on todennäköisesti normaalioloja suurempi tarve vanhemman/huoltajan läsnäololle ja huolenpidolle, koska poikkeusolot kuten sota tai pandemia-tilanne järkyttävät perusturvallisuuden tunnetta. Tämä tulisi huomioida mietinnössä selkeämmin työmääräyskohdassa siten, että työmääräyksen yhteydessä on velvollisuus tarkastella tätä asiaa laajasti.

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ymmärtää, että sosiaali- ja terveydenhuollon resursseja voi poikkeusoloissa olla perusteltua suunnata eri tapaan kuin normaalioloissa. Jatkovalmistelussa tulee kuitenkin kiinnittää huomiota seuraaviin tekijöihin.

95 § Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan kohdistuvat toimenpiteet

Haluamme nostaa pykälää ja sen perusteluja koskien esille yleisen huomion yksityisen sektorin kuntoutuspalvelujen kuten toimintaterapian osalta. Mietintö ei tunnista riittävällä tavalla sitä, että hyvinvointialueiden palveluiden tuottajina on sekä suuria toimijoita että pieniä toimijoita. Esimerkiksi toimintaterapiassa yksin yrittäjyys on tavanomainen yrittämisen muoto ja näin ollen yksin yrittäjien mahdollisuudet esimerkiksi laajentaa poikkeustilanteessa toimintaansa tai siirtää niitä toiselle paikkakunnalle ovat huomattavasti erilaiset kuin suuremman toimijan. Jatkovalmistelussa tuleekin tarkemmin tarkastella, että miten ehdotetut kirjaukset ja niiden tuomat velvollisuudet ovat mahdollisia suhteessa alan pieniin toimijoihin ja isoihin toimijoihin.

96§ sosiaali- ja terveysterveyspalveluja koskevat poikkeukset

Mietinnössä todetaan, että poikkeusoloissa voitaisiin keskeyttää terveydenhuoltolain 2§ ja 3§ tarkoitettuja kiireettöitä palveluja. Toimintaterapia on osa perustuslain 19 §:ssa turvattuja sosiaali- ja terveysterveyspalveluita, joiden toteutuminen on taattava poikkeusoloista huolimatta. Lisäksi toimintaterapia on osa terveydenhuoltolain 29§:n mukaisia lääkinnällisen kuntoutuksen palveluita.

Ymmärrämme poikkeusolojen tuoman tarpeen ohjata resursseja poikkeusolojen vaatimiin kiireellisiin palveluihin. Mietintö ei kuitenkaan huomioi riittävällä tasolla sitä, mitkä vaikutukset kiireettömien palvelujen (esimerkiksi osa kuntoutuspalveluista) keskeytymisellä on kansalaisten toimintakykyyn tai millä kriteereillä palvelut luokitellaan kiireellisiksi tai ei-kiireellisiksi. Korona-aika osoitti puutteen toimintaterapian ja laajemmin kuntoutuksen koordinoinnissa. Tietoa siitä ei ole kerätty eikä koordinoitu riittävällä tavalla vaikka erittäin pirstoutunut palvelutuotanto korostaa tarvetta tarkastella sitä erillisenä osana sosiaali- ja terveysterveyspalveluiden kokonaisuutta. Mietintö ei huomioi myöskään sitä, miten tilanteen pitkittyessä kasvanut hoito- ja kuntoutusvelka ratkaistaan. Korona-aikana väestölle kehittyi erilaisten rajoitustoimien seurauksena kasvanut hoito- ja kuntoutusvelka, jota ei mietinnössä tarkastella lainkaan. Jatkovalmistelussa tuleekin tarkastella

tarkemmin, että miten ylipäättään päätöksenteko kiireellisiin ja ei-kiireellisiin palveluihin tehdään niin, että kuitenkin tilanteen mahdollisesti pitkittyessä taataan se, että hoito- ja kuntoutusvelka ei pääse väestössä kehittymään hallitsemattomasti. Toisekseen haluamme todeta, että esimerkiksi toimintaterapiapalveluissa Kelan vaativa lääkinnällinen kuntoutus ja yrittäjien sekä muun yksityisen sektorin tuottamat toimintaterapiapalvelut julkisen sektorin ostopalveluina ovat isossa osassa suomalaista kuntoutusjärjestelmää. Näin ollen keskeytystä koskevilla määräyksillä olisi todennäköisiä merkittäviä vaikutuksia paitsi toimintaterapeutteihin palveluntuottajina, palveluiden piirissä olevien asiakkaiden toimintakykyyn. Vakavissa ja pitkittyneissä poikkeustilanteissa kuntoutuspalvelut kuten toimintaterapia on yksi keskeisimmistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, jotta väestön toimintakyky pysyy yllä poikkeustilanteesta huolimatta. Toimintaterapian lopettaminen poikkeusolojen kestäessä aiheuttaisi kerrannaisvaikutuksia ja johtaa lisääntyneeseen palvelutarpeeseen poikkeusolojen jälkeen. Esimerkiksi koululaisten oppimismahdollisuudet vaikeutuvat sekä ikääntyneiden toimintakyky laskee, jos säännöllinen toimintaterapia lopetetaan kriisin ajaksi.

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ymmärtää, että sosiaali- ja terveydenhuollon resursseja voi poikkeusoloissa olla perusteltua suunnata eri tapaan kuin normaalioloissa. Näiden päätösten vaikutukset etenkin jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin tulee tunnistaa ja tunnustaa. Tämän perusteella tulee esittää myös konkreettisia toimia, miten pyritään välttämään poikkeusoloista aiheutuneita kauaskantoisia negatiivisia vaikutuksia esimerkiksi tietylle ryhmälle. On myös välttämätöntä, että mahdolliset poikkeukset sosiaali- ja terveydenhuollossa suhteutetaan kyseisten poikkeusolojen aiheuttamaan tilanteeseen. Vaikutustenarvioinnissa on todettu, että säännökset mahdollistaisivat sosiaali- ja terveydenhuollon resurssien kohdentamisen tavalla, jolla voisi olla vaikutusta esimerkiksi vammaisten henkilöiden normaaliolojen palveluiden toteutumiseen. Samanaikaisesti mietinnössä todetaan, että ”poikkeuksia voitaisiin kuitenkin soveltaa vain, jos poikkeaminen ei vaarantaisi potilaiden tai sosiaalihuollon asiakkaiden terveyttä ja turvallisuutta ja oikeutta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.” (s. 152.) Vaikutustenarvioinnissa ei siis huomioida, että mikäli poikkeuksia sovellettaisiin vaikkapa juuri vammaisten henkilöiden palveluista luopumalla, olisi näillä päätöksillä väistämättä vaikutusta näiden henkilöiden terveyteen ja toimintakykyyn. Vaikutustenarvioinnissa ei näin ollen tunnisteta mahdollisten poikkeusolojen vaikutuksia jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin - vaikka esimerkiksi sivulla 148 todetaan, että ”sekä koronan aikana että pandemian jälkeen julkaistuissa selvityksissä ja tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka pandemian aikaiset rajoitukset ja ohjeistukset kohdistuivat ennen kaikkea jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksiin ja aiheuttivat kumulatiivisia vaikutuksia tietyille henkilöryhmille.”

Vaikutustenarvioinnissa ei kaiken kaikkiaan huomioida riittävällä tavalla mahdollisten poikkeusoloista johtuvien sosiaali- ja terveyspalveluiden uudelleen järjestämisen aiheuttamaa hoito- ja kuntoutusvelkaa tai sitä, miten turvataan palveluiden tosiasiallinen jatkuminen ja järjestäminen poikkeusolojen jälkeen. Kysymyksiä herättää myös se, miten tosiasiasiallisesti palveluiden välttämättömyyttä ja kiireellisyyttä arvioidaan esimerkiksi kriisitilanteen ja poikkeusolojen pitkittyessä. Esimerkiksi toimintakyvyn tukeminen ja edistäminen voi olla erityisen kriittistä väestön kriisin kestävyysnäkökulmasta juuri poikkeusolojen aikana.

Säätämisjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

-

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

-

Wikman Kirsi
Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry